

WOLNOŚĆ SŁOWA W ORZECZNICTWIE TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO

Mgr Monika Janiszewska - UP Kraków

Ukończyła studia dzienne w zakresie pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej oraz studia podyplomowe z: pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej, wychowania prorodzinnego, organizacji i zarządzania oświatą, logopedii oraz edukacji i wspomagania osób ze spektrum autyzmu (ASD), a także kursy kwalifikacyjne ze: metodyki początkowego nauczania języka angielskiego, sztuki i oligofrenopedagogiki. Aktualnie jest nauczycielką edukacji wczesnoszkolnej jednej z krakowskich szkół, a także doktorantką w Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie. W czasie swojej pracy pełniła m.in. funkcję opiekuna samorządu uczniowskiego, otrzymała dwie nagrody dyrektora za szczególne osiągnięcia w pracy dydaktyczno-wychowawczej. W zakresie jej zainteresowań naukowych znajduje się tematyka m.in. dzieci podwójnie wyjątkowych oraz funkcjonowanie dzieci z zespołem Aspergera w szkole.

Istota wolności słowa

Wolność słowa, we współczesnych państwach demokratycznych, jest uważana za jedną z podstawowych wolności człowieka. Stanowisko takie sprawia, że staje się ona przedmiotem licznych badań, przede wszystkim w dyscyplinach prawniczych. Wciąż jednak pojawiają się liczne wątpliwości, dotyczące granic wolności słowa. Ich ustalenie jest niezbędne, gdyż pokazuje, jaki jest faktycznie zakres swobody jednostki¹. Zanim zaprezentowane zostanie stanowisko Trybunału Konstytucyjnego odnośnie do wolności słowa przedstawiona zostanie w pierwszej kolejności jej istota.

Wolność słowa jest pochodną wolności myśli, która oznacza prawo do swobodnego wyrażania swoich poglądów. Z filozoficznego punktu widzenia zakłada ona, że człowiek jest podmiotem zdolnym do posługiwania się tym przymiotem, jakim jest myślenie. Należy jednak zaznaczyć, że wolność słowa jest terminem, który zakresowo jest bardzo szeroki. Może bowiem oznaczać wolność słowa w ścisłym znaczeniu, jak również inne wolności, jakie funkcjonują w zakresie uzewnętrzniania własnych przekonań. Ponadto wolność słowa może przybierać wydźwięk pozytywny i negatywny. W znaczeniu pozytywnym wolność słowa oznacza prawo do wyrażania swoich poglądów, natomiast biorąc pod uwagę aspekt negatywny, wiąże się ona z różnego rodzaju ograniczeniami, w tym prawnymi. Pogodzenie obydwu aspektów jest niezwykle trudne i dlatego jest przedmiotem dyskusji². Przykładowo zwolennicy liberalizmu, którym oczywiście nie można odmówić wkładu w rozwój praw i wolności człowieka, stoją na stanowisku, że wolność w sensie powinna być absolutyzowa-

¹ A. Biłgorajski, *Słowo wstępne*, [w:] *Wolność wypowiedzi i jej granice. Analiza wybranych zagadnień*, red. A. Biłgorajski, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2014, s. 9.

² J. J. Mrozek, *Rozważania prawne wokół pojęcia „wolność słowa”*, „Media – Kultura – Komunikacja Społeczna” 2012, t. 8, s. 157-159.

na. Wolność powinna być niczym nieskrępowana, niezależna od wszelkich uzależnień³. Natomiast zwolennicy personalizmu podkreślają, że chociaż wolność słowa to podstawowe prawo człowieka, to jednak „jego naturalnym dopełnieniem jest obowiązek właściwego korzystania z tego prawa. (...) Wolność słowa nie powinna być interpretowana w życiu społecznym jako zgoda na manipulację prawdą”⁴.

Rozważając istotę wolności słowa trzeba podkreślić, że wyrosła ona z osiemnastowiecznego ruchu oświeceniowego. Bardzo ważne znaczenie mają takie dokumenty, jak Karta praw stanu Wirginii, Deklaracja Niepodległości Zjednoczonych Stanów Ameryki (obydwa z 1776 roku) oraz Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela z 1789 roku. We wszystkich nich podkreślono prawo do wolności jako podstawowe prawo człowieka⁵. O ile jednak przyjęte w USA dokumenty nie zawierają żadnych ograniczeń co do wolności słowa, to deklaracja francuska wyraźnie je wskazuje: „Swobodnie głoszenie myśli i opinii jest jednym z najcenniejszych praw człowieka; każdy obywatel może więc swobodnie mówić, pisać, drukować i odpowiadać za nadużycie tej wolności tylko w przypadkach określonych ustawą”⁶. Wszystkie te dokumenty wniosły olbrzymi wkład w rozwój praw i wolności człowieka.

Wybrane orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego w kwestii wolności słowa

a) Wolność słowa jako niezbywalne prawo człowieka

Trybunał Konstytucyjny jest jedynym organem Rzeczypospolitej, który jest zdolny do badania zgodności aktów niższego rzędu z Konstytucją i przyjętymi umowami międzynarodowymi. Tym samym stoi na straży wolności i praw zawartych w ustawie zasadniczej. Warto w tym miejscu bliżej przyjrzeć się przepisom, które zapewniają wolność słowa w Polsce; generalnie są to ratyfikowana przez Polskę w 1993 roku Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności oraz Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 roku. Jeśli chodzi o pierwszy z wymienionych dokumentów, to znamienity jest tu art. 10, zgodnie z którym: „Każdy ma prawo do wolności wyrażania opinii (...) Korzystanie z tych wolności pociągających za sobą obowiązki i odpowiedzialność może podlegać takim wymogom formalnym, warunkom, ograniczeniom i sankcjom, jakie są przewidziane przez ustawę i niezbędne w społeczeństwie demokratycznym w interesie bezpieczeństwa państwowego, integralności terytorialnej lub bezpieczeństwa publicznego ze względu na konieczność zapobieżenia zakłóceniu porządku lub przestępstwu, z uwagi na ochronę zdrowia i moralności, ochronę dobrego imienia i praw innych osób oraz ze względu na zapobieżenie ujawnieniu informacji poufnych lub na zagwarantowanie powagi i bezstronności władzy sądowej”⁷. Z powyższego cytatu wynika, że Konwencja nie traktuje wolności słowa w kategoriach wartości absolutnej, gdyż wyraźnie zaznaczono, że pewne okoliczności wpływają na jej ograniczenie. Natomiast jeśli chodzi o Konstytucję, to kluczowe są dwa artykuły, chociaż pośrednio również i inne odnoszą się do wolności słowa. Zgodnie z art. 54 ust. 1 ustawy zasadniczej „każdemu zapewnia się wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji”. Z kolei art. 31 ust. 3 stanowi, że „ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą

³ S. Kowalczyk, *Wolność naturą i prawem człowieka. Indywidualny i społeczny wymiar wolności*, Wydawnictwo Diecezjalne, Sandomierz 2000, s. 15.

⁴ Tamże, s. 116.

⁵ *Prawa człowieka. Wybór źródeł*, oprac. K. Motyka, Oficyna Wydawnicza Ad Rem, Lublin 1996, s. 39-46.

⁶ Tamże, s. 48.

⁷ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2; Dz. U. 1993, nr 61, poz. 284.

naruszać istoty wolności i praw⁸. Jak widać Konstytucja, podobnie jak Konwencja, dopuszcza możliwość ograniczenia wolności słowa. Problem pojawia się jednak wówczas, czy daną okoliczność można zakwalifikować jako fakt, na podstawie którego można ograniczyć wolność słowa. I tu właśnie pojawia się rola Trybunału Konstytucyjnego.

Trybunał Konstytucyjny wypowiadał się wielokrotnie w sprawie wolności słowa, najczęściej w związku z badaniem zgodności z Konstytucją przepisów Kodeksu karnego. Analizując uzasadnienia wyroków Trybunału Konstytucyjnego skupiono się przede wszystkim na definiowaniu przez ten organ terminu „wolność słowa” oraz okolicznościach, które je ograniczają.

Dokonując wykładni art. 54 ust. 1 Konstytucji Trybunał zaznaczył, że normuje on wolność wypowiedzi, a zostały w nim wyrażone trzy, choć odrębne, to jednak powiązane ze sobą i uzależnione wolności jednostki, czyli wolność do wyrażania swoich poglądów, pozyskiwania oraz rozpowszechniania informacji. Trybunał tym samym podzielił panujące w doktrynie stanowisko, że termin „pogląd”, którym posługuje się Konstytucja, winien być rozumiany szeroko, a więc nie tylko powinno się go wiązać z wyrażaniem własnych ocen odnośnie do faktów oraz zjawisk w różnych płaszczyznach życia, ale też z prezentowaniem opinii, prognoz i przypuszczeń, a przede wszystkim z informowaniem o faktach rzeczywistych oraz domniemanych⁹. Co więcej, w innym z wyroków, Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że forma wyrażania poglądów nie jest istotna, może więc to być zarówno wypowiedź ustna, czy też pisemna, jak również dokonana przy pomocy obrazu i dźwięku, w tym również otwarcie manifestowanej postawy, czyli np. poprzez noszenie określonego stroju w danej sytuacji. Dalej Trybunał stwierdził, że zapis zawarty w art. 54 ust.1 Konstytucji chroni wszystkie formy ekspresji, jeśli są one zgodne z prawem, umożliwiające jednostce ekspozycję i uzewnętrznianie własnego stanowiska¹⁰.

W przekonaniu Trybunału Konstytucyjnego przepis zawarty w omawianym artykule ma szeroki zakres przedmiotowy, albowiem odnosi się do wyrażania poglądów nie tylko w każdej formie, ale też w każdej sytuacji. Podmiotowo dotyczy on głównie osób fizycznych, gdyż z zasady wyłącznie ta grupa podmiotów stosunków prawnych jest w stanie mieć swoje poglądy, pozyskiwać oraz rozpowszechniać informacje. Z drugiej strony Trybunał podkreślił, że może zaistnieć sytuacja, gdy dana osoba fizyczna, a nawet grupa osób, będzie występować w imieniu oraz działać na rzecz określonej instytucji, jednakże wówczas będzie realizować swoją wolność wypowiedzi, a nie będzie tylko „ustami” instytucji, którą reprezentuje¹¹.

W wyroku z dnia 12 maja 2008 roku Trybunał Konstytucyjny zaznaczył, że art. 54 ust. 1 został zamieszczony przez ustawodawcę w drugim rozdziale Konstytucji, a tym samym wolność wypowiedzi została zaliczona do wolności i praw osobistych człowieka i obywatela. Takie rozwiązanie, zdaniem Trybunału, przesądza o tym, że celem udzielanej konstytucyjnie ochrony jednostki jest możliwość jej realizacji w sferze publicznej¹². W innym wyroku Trybunał wyraźnie stwierdził, z czego wypływa wolność słowa, podkreślając, że „Sformułowana w art. 54 ust. 1 Konstytucji wolność konstytucyjna jest jednym z przejawów wolności człowieka, wolności przysługującej każdemu człowiekowi w sposób naturalny od urodzenia, wolności wywodzonej z istoty natury człowieka i stanowiącej fundamentalną wartość, którą winno uwzględniać prawo pozytywne. To prawno-naturalne uzasadnienie wolności człowieka stanowi inspirację współczesnych konstytucji państw demokratycznych. Można je odczytać tak-

⁸ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r.; Dz. U. Nr 78, poz. 483.

⁹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 5 maja 2004 r. (sygn. P 2/03); Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego – Zbiór Urzędowy (dalej OTK ZU), nr 5/A/2004, poz. 39.

¹⁰ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 maja 2008 r. (sygn. SK 43/05), OTK ZU nr 4/A/2008, poz. 57.

¹¹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 października 2006 r. (sygn. P 10/06), OTK ZU nr 9/A/2006, poz. 128.

¹² Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 maja 2008 r.

że z Konstytucji stanowiącej w art. 30, że «przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela»¹³.

Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego znaczenie omawianego artykułu Konstytucji polega na zapewnieniu możliwości prawidłowego rozwoju każdej jednostki w demokratycznym państwie prawa. Jego treść odnosi się do wszystkich płaszczyzn aktywności, na których dana jednostka podjęła decyzję o wyrażeniu swoich poglądów. Wolność słowa nie może zostać podporządkowana tylko w jednym występującym w społeczeństwie dyskursów, a więc np. politycznemu. Za takim stanowiskiem, w przekonaniu Trybunału, przemawia ochrona autonomii jednostki, wynikająca z poszanowania przyrodzonej godności (art. 30 Konstytucji), która stwarza możliwość wszechstronnego rozwoju osobowości¹⁴.

Trybunał Konstytucyjny podzielił argumentację wysuwaną przez filozofów i prawników, przyznającą wolności słowa ochronę silniejszą i szczególną w porównaniu do innych wolności i praw. Podążając za tą argumentacją Trybunał uznał, że wolność słowa pełni poczwórną rolę:¹⁵

- zapewnia możliwość poszukiwania prawdy – brak krytyki opinii funkcjonujących w społeczeństwie powodowałaby, że byłyby one przyjmowane bez głębszego zrozumienia, natomiast przyjmowane doktryny zamieniłyby się w martwe dogmaty, które hamowałyby rozwój myśli; tłumienie wolności słowa należy więc uznać za zło, uniemożliwiające człowiekowi dojście do prawdy;
- umożliwia funkcjonowanie państwa demokratycznego, albowiem zapewnia obywatelom niezbędne informacje w sprawowaniu rządów demokratycznych i brania udziału w debatach społecznych; ponadto wolność słowa stwarza możliwość konstruktywnej krytyki rządzących, a więc ich kontrolę, aby wyeliminować arbitralność i korupcję; co więcej wolność słowa umożliwia identyfikację interesów obywatelom oraz ich reprezentantom i wspiera kształtowanie prawidłowych relacji między rządzącymi i rządzonymi;
- promuje tolerancję – życie w społeczeństwie, gdzie szanowana jest wolność słowa, uczy tolerancji do odmiennych opinii, a dzięki temu tworzy się społeczeństwo pluralistyczne;
- stanowi część pewnych wartości, które uznawane są za fundamentalne – wolność słowa bowiem jest nieodzownym warunkiem samorealizacji jednostki, m.in. poprzez osiągnięcie szczęścia i kształtowanie własnych przekonań.

W kontekście omawiania art. 54 ust. 1 Konstytucji Trybunał odniósł się także do ochrony wolności słowa, zawartym w art. 10 Konwencji. Porównując treść normatywną obydwu artykułów Trybunał stwierdził, że zakres znaczeniowy art. 10 Konwencji jest szerszy niż zakres zawarty w art. 54 ust. 1 Konstytucji. Art. 10 Konwencji odnosi się bowiem do wolności wszelkiej wypowiedzi, które obejmuje nie tylko wyrażanie swoich poglądów przy pomocy mowy, lecz również w formie pisanej, drukowanej oraz artystycznej. Natomiast w Konstytucji wolność twórczości artystycznej, badań naukowych, nauczania, korzystania z dóbr kultury zostały ujęte w odrębnym artykule. Art. 54 Konstytucji obejmuje zaś „«wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji» w formie słownej, pisemnej i drukowanej, także za pośrednictwem wszelkich środków społecznego przekazu. (...) Oznacza to, że treść normatywna art. 54 Konstytucji zawiera się w przyjętym wspólnie, demokratycznym standardzie «wolności ekspresji», a w szczególności w określonym ogólnie, a jednocześnie ujętym szerzej, art. 10 Konwencji, w którym wyszczególnia się *expressis verbis* «informacje» i «idee»”¹⁶.

b) Ograniczenia wolności słowa i ich podstawa prawna

Trybunał Konstytucyjny w swoim orzecznictwie podkreśla jednak, że gwarantowana w art.

¹³ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 lutego 2007 r. (sygn. P 1/06), OTK ZU nr 2/A/2007, sygn. 11.

¹⁴ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 maja 2008 r.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 lutego 2007 r.

54 ust. 1 Konstytucji wolność słowa nie ma charakteru absolutnego, a w związku z tym może podlegać ograniczeniom. Znamienne jest jednak to, aby ograniczenia te były sformułowane w taki sposób, który czyniłby zadość wymaganiom konstytucyjnym. Jeśli dane ograniczenia są zgodne z art. 31 ust. 3 Konstytucji, to należy założyć, że nie naruszają także wolności wypowiedzi. Gdyby było inaczej to należałoby przyjąć, że ustawa zasadnicza zawiera wewnętrzne sprzeczności, które polegają na tym, że niektóre zawarte w niej przepisy wykluczają się wzajemnie. Art. 31 ust. 3 Konstytucji określa przesłanki dotyczące możliwości ustanowienia ograniczeń konstytucyjnych wolności i praw jednostek. Biorąc pod uwagę aspekt formalny, przepis ten dopuszcza ustanawianie ograniczeń wyłącznie w ustawie, a tym samym wyklucza możliwość ich wprowadzania w aktach niższej rangi, np. w rozporządzeniach. Natomiast w aspekcie materialnym dopuszcza tylko ograniczenia, które nie naruszają istoty danej wolności albo prawa podmiotowego, w przypadku gdy są one niezbędne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa, porządku publicznego, ochrony zdrowia, środowiska, moralności publicznej, czy też wolności i praw innych jednostek¹⁷.

Zasady konstytucyjne odnoszące się do ograniczania wolności i praw zawarte w omawianym artykule dotyczą, zdaniem Trybunału, wszystkich konstytucyjnych praw i wolności, nie wyłączając tych, które są zawarte w art. 54 Konstytucji. Co prawda, jak zauważył Trybunał, w art. 54 Konstytucji nie pojawia się wzmianka o art. 31 ust. 3. Nie oznacza to jednak, że jej brak powoduje, że wolność słowa ma charakter absolutny i nie podlega ograniczeniom. W przekonaniu Trybunału art. 31 ust. 3 ma charakter zasady ogólnej, stosowanej nie tylko wtedy, gdy przepis będący podstawą wolności lub prawa wyraźnie przewiduje dopuszczalność ich ograniczenia, ewentualnie także poszczególne jej przesłanki (np. art. 64 ust. 3 Konstytucji), ale także wtedy, gdy przepis będący podstawą wolności lub prawa nie wspomina o możliwości wprowadzenia ograniczeń. Art. 31 ust. 3 jest zatem koniecznym dopełnieniem norm wyrażonych w art. 14 i art. 54 ust. 1 Konstytucji¹⁸.

W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego wyraźnie sformułowano pogląd, że zawarte w art. 31 ust. 3 Konstytucji przesłanki dopuszczalności ograniczeń wolności i praw, wyrażają zasadę proporcjonalności. W przekonaniu Trybunału ocena, czy dana regulacja ustawowa, która ogranicza konstytucyjne wolności i prawa jest zgodna z tą zasadą, wymaga przede wszystkim odpowiedzi na pytanie, czy skutki wprowadzonej regulacji są w proporcji do ciężarów, jakie zostały nałożone przez nią na jednostkę. Chodzi o to, czy wprowadzona regulacja jest konieczna w demokratycznym państwie, a więc czy istnieją inne formy ograniczenia wolności i praw jednostki, które byłyby dla niej mniej uciążliwe. Przepis zawierający ograniczenia jest tylko wówczas niezgodny z Konstytucją, jeśli te same skutki można osiągnąć przy pomocy środków, ograniczających w mniejszym zakresie korzystanie z wolności i praw¹⁹.

Analiza wybranego orzecznictwa dotyczącego wolności wypowiedzi pozwala stwierdzić, że Trybunał Konstytucyjny najczęściej wypowiadał się w sprawie granic wolności prasy oraz znieważenia innych. Wyraźnie zaznaczył, że wszelkie ograniczenia wolności słowa wiążą się z koniecznością ochrony wolności i praw innych. Taka konieczność zachodzi kiedy występuje kolizja praw różnych podmiotów, a więc gdy w sytuacji faktycznej urzeczywistnienie prawa jednego podmiotu skutkuje naruszeniem prawa drugiego. Do zakresu pojęcia kolizji praw Trybunał Konstytucyjny zaliczył także te sytuacje, w których urzeczywistnienie prawa jednego podmiotu powoduje nawet niebezpieczeństwo naruszenia prawa innego²⁰.

Kolizja ta najbardziej uwidacznia się wówczas, kiedy wolność słowa godzi w godność człowieka (np. życie prywatne, dobre imię itp.). W kwestii tej wypowiedział się Trybunał w wyroku

¹⁷ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 października 2006 r.

¹⁸ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 lutego 2007 r.

¹⁹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 lutego 2007 r.

²⁰ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 maja 2008 r.; Por. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 21 czerwca 2005 r., (sygn. P 25/02), OTK ZU nr 6/A/2005, poz. 65.

z dnia 30 października 2006 r. Warto w tym miejscu przytoczyć nieco bardziej obszerniejszy cytat, ilustrujący to zagadnienie: „W świetle art. 30 Konstytucji wykluczone jest takie zniesienie lub ograniczenie poszczególnych wolności i praw, które prowadziłoby do naruszenia godności człowieka. (...) W tych warunkach należy uznać, że im silniejszy jest związek danego prawa albo wolności z istotą godności człowieka, tym lepiej (skuteczniej) winno być ono chronione przez władze publiczne. (...) Z art. 30 Konstytucji wynika ponadto, że adresowany do władz publicznych nakaz poszanowania godności człowieka oznacza, iż także zasady ustrojowe, wyrażone w przepisach zamieszczonych w I rozdziale Konstytucji, muszą być realizowane w sposób, który nie powoduje naruszenia godności człowieka. (...) Należy uznać, że wolności i prawa wyrażające kwintesencję i stanowiące emanację godności człowieka, w tym cześć, dobre imię i prywatność (...), mogą zasługiwać na pierwszeństwo w kolizji z wolnością słowa oraz wolnością prasy i innych środków społecznego przekazu, a w konsekwencji prowadzić do ich ograniczenia, niezależnie od tego, że mają one nie tylko wymiar indywidualny, ale też ogólnospołeczny”²¹.

Trybunał Konstytucyjny uznał także, że ograniczenia wolności wypowiedzi znajdują również uzasadnienie w standardach Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Trybunał powołał się, na cytowany już wcześniej, art. 10. Interpretując zawarte w nim przepisy Trybunał stwierdził, że ograniczenie wolności słowa jest możliwe, jeśli zostaną spełnione trzy warunki, a mianowicie: legalności formalnej (ustawowa forma ograniczeń), legalności materialnej (realizacja jednego z celów wskazanych w art. 10 Konwencji) oraz niezbędności ograniczeń w demokratycznym społeczeństwie (zaistnienie realnej i naglącej potrzeby ich wprowadzenia)²². W wyroku z dnia 30 października 2000 r. Trybunał Konstytucyjny wskazał z kolei, że również uchwalony przez Zgromadzenie Ogólne ONZ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych daje możliwość ograniczania wolności słowa²³.

Na koniec rozważań pozostaje jeszcze jedna, ważna kwestia, a mianowicie odpowiedź na pytanie, czy przekroczenie wolności słowa w związku z ograniczeniami ustawowymi może spowodować, że ktoś może zostać pociągnięty do odpowiedzialności prawnej? Odpowiedzialność taką przewiduje polski Kodeks karny. Przykładowo publiczne znieważenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Rzeczypospolitej Polskiej zagrożone jest karą pozbawienia wolności do lat 3 (art. 135 § 2 k.k.)²⁴. Problem ten pozostał również na płaszczyźnie rozważań Trybunału Konstytucyjnego, który wypowiedział się bardzo jednoznacznie. Bez żadnych wątpliwości przyznał, że jednostka, korzystająca z wolności słowa, w taki sposób, że narusza wolność i prawa innych jednostek może być pociągnięta do odpowiedzialności prawnej. Odpowiedzialność ta może być realizowana również przy pomocy środków, jakie przewidują przepisy karne, a więc dopuszczalne jest też zastosowanie kary pozbawienia wolności. Trybunał podkreślił, że przepis związany z odpowiedzialnością karną za naruszenie wolności słowa nie stanowi spadku po władzy autorytarnej, czy totalitarnej, mającym powstrzymać nadmierną krytykę władz i instytucji państwowych, czy też najważniejszych osób w państwie. Podobne przepisy funkcjonują bowiem w wielu innych państwach, których demokratyczności nikt nie podważa²⁵.

Podsumowanie

Polska Konstytucja jednoznacznie wskazuje, że wolność słowa stanowi niezbywalne prawo każdej osoby przebywającej na terytorium Polski. Przepisy ustawy zasadniczej stanowią

²¹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 października 2006 r...

²² Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 6 lipca 2011 r. (sygn. P 12/09), OTK ZU nr 6/A/2011, sygn. 51.

²³ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 października 2006 r...

²⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz. U. Nr 88, poz. 533, ze zm.

²⁵ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 października 2006 r...; Por. A. Mączyński, *Prawa dziennikarza versus prawa obywatela w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, „Ius et Lex” 2010, nr 1, s. 93-94.

jednak, że istnieją ograniczenia, odnośnie do tego prawa, dlatego z wolności tej należy właściwie korzystać. Każdy ma prawo korzystać z prawa do wolności słowa, jeśli jego wypowiedzi mieszczą się w granicach przyjętego porządku prawnego. W przeciwnym przypadku może zostać pociągnięty do odpowiedzialności karnej. Bardzo dobrze sprawdza się więc zasada „wolność człowieka kończy się tam, gdzie zaczyna się wolność drugiego człowieka”²⁶.

Streszczenie

Wolność słowa jest jedną z podstawowych wolności zagwarantowanych w prawie międzynarodowym i krajowym. W Stanach Zjednoczonych jest ona wręcz absolutyzowana.

Z tego też względu pojawia się pytanie, czy istnieją jej granice? Niniejszy artykuł ma na celu przedstawienie orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego odnośnie do wolności wypowiedzi. Przedstawiono w nim wybrane orzecznictwo w tym zakresie, wskazujące, że istnieją przypadki ograniczenia wolności słowa.

Summary

Freedom of speech in the jurisprudence of the Constitutional Court

Freedom of speech is one of the fundamental freedoms guaranteed by international and national law. In the United States it is almost absolutized. Therefore the question arises as whether there are its boundaries. This article aims to provide the jurisprudence of the Constitutional Court with regard to freedom of expression. It presents a selection of case law in this area, indicating that there are cases of restriction of freedom of speech.

Bibliografia

Akty prawne:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r.; Dz. U. Nr 78, poz. 483.

Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2; Dz. U. 1993, nr 61, poz. 284.

Orzecznictwo:

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 5 maja 2004 r. (sygn. P 2/03), dalej OTK ZU, nr 5/A/2004, poz. 39.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 21 czerwca 2005 r. (sygn. P 25/02), OTK ZU nr 6/A/2005, poz. 65.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 października 2006 r. (sygn. P 10/06), OTK ZU nr 9/A/2006, poz. 128.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 lutego 2007 r. (sygn. P 1/06), OTK ZU nr 2/A/2007, sygn. 11.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 maja 2008 r. (sygn. SK 43/05), OTK ZU nr 4/A/2008, poz. 57.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 6 lipca 2011 r. (sygn. P 12/09), OTK ZU nr 6/A/2011, sygn. 51.

Publikacje:

Biłgorajski A., *Słowo wstępne*, [w:] *Wolność wypowiedzi i jej granice. Analiza wybranych zagadnień*, red. A. Biłgorajski, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2014, s. 9-10.

Kowalczyk S., *Wolność naturą i prawem człowieka. Indywidualny i społeczny wymiar wolno-*

²⁶ Alexis Henri Charles Clérelde, wicehrabia de Tocqueville

ści, Wydawnictwo Diecezjalne, Sandomierz 2000.

Mączyński A., *Prawa dziennikarza versus prawa obywatela w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, „Ius et Lex” 2010, nr 1, s. 85-94.

Mrozek J. J., *Rozważania prawne wokół pojęcia „wolność słowa”*, „Media – Kultura – Komunikacja Społeczna” 2012, t. 8, s. 157-163.

Prawa człowieka. Wybór źródeł, oprac. K. Motyka, Oficyna Wydawnicza Ad Rem, Lublin 1996.

Delegacja polskich Studentów Interdyscyplinarnego Koła Naukowego "Nowoczesne Kształcenie" KUL w Stalowej Woli z wizytą w Tarnopolu na Ukrainie 08.10.2016 roku

Powstań, ty, który już straciłeś nadzieję. Powstań, ty, który cierpisz. Powstań, ponieważ Chrystus objawił ci swoją miłość i przechowuje dla ciebie nieoczekiwaną możliwość realizacji.

Św. Jan Paweł II